

BANKALAR TEKDÜZEN HESAP PLANI ÜZERİNE BAZI GÖRÜŞLER

Prof.Dr. Özgül CEMALCILAR
Anadolu Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İşletme Bölümü

ABSTRACT

Uniform Account Plan for Banks is an important attempt to prevent unhealthy results in evaluation and comparison of the banks that are caused by the variety of accounting practices. For preparing this Plan, not only the bank specific transactions, but also the basic accounting assumptions, generally accepted accounting principles and International Accounting Standards must be considered. When the Plan is examined, it can be seen that it has some limitations. These limitations will be examined in this paper.

ÖZET

Bankalar Tekdüzen Hesap Planı, bankalar arasında çok çeşitlilik gösteren muhasebe uygulamalarının neden olduğu bankalar arası değerlendirme ve karşılaştırmadaki sağlıklı sonucu ortadan kaldırmaya yönelik önemli bir girişimdir. Bu Hesap Planı hazırlanırken bankacılığa özgü işlemlerin yanısıra temel muhasebe kavramlarının, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin ve Uluslararası Standartların da gözönünde bulundurulması gereklidir. Ancak Bankalar Tekdüzen Hesap Planı incelendiğinde bazı eksiklikler olduğu görülmektedir. Bu eksiklikler aşağıda ele alınacaktır.

GİRİŞ

Bilindiği gibi Bankalar 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun geçici 7. Maddesi ile 1 Ocak 1986 tarihinden itibaren Tekdüzen Hesap Planı uygulamak zorundadır.

Bankalar Tekdüzen Hesap Planı, Türkiye Bankalar Birliği Koordinasyonu altında ve T.C. Merkez Bankası gözetiminde hazırlanmış, Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın onayından geçmiştir. Bu girişim, Bankalar arasında çok çeşitlilik gösteren muhasebe uygulamalarının neden olduğu bankalar arası değerlendirme ve karşılaştırmadaki sağlıklı sonucu ortadan kaldırmaya yönelik, övgüye değer önemli bir adımdır.

Banka muhasebesi olarak belirlenen muhasebe, teknik açıdan farklı olan ve temel muhasebe kavramları ile genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini reddeden bir muhasebe değildir. Fark, bankacılık sektörüne ait işlemlerin, diğer işletmelerin işlemlerinden farklı olmasından, banka muhasebesinin de bu farklı işlemleri kapsamasından doğmaktadır.

Bu nedenle banka muhasebesi için uygun olan hesap planının hazırlanmasında bankacılığa özgü işlemlerin göz önünde bulundurulma gereği kadar, temel muhasebe kavramlarının ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin, uluslararası standartların da gözardı edilmemesi gereği önem taşır.

Bugün uygulanmakta olan Bankalar Tekdüzen Hesap Planı hazırlanırken de bahis konusu kavram ve ilkelerin temel alındığı görülmektedir. Ancak pek de derine inmeyen yüzeysel bir incelemede dahi bu hususta, ihmal sonucu olduğuna inandığım bazı yanlışlıkların varlığı, zaman zaman da eski uygulamanın alışkanlıklarından kurtulunamadığı göze çarpmaktadır.

Bu yazıda Plan'ın, bankacılık sektörünün gereklerine ne açıklıkta ve ne derece yeterlilikte cevap verdiği açısından incelenmesi sözkonusu olmamıştır. Amaç, Bankalar Tekdüzen Hesap Planında ileride yapılacağını umduğumuz yeniden gözden geçirme sırasında yardımcı olabilecek bazı ipuçlarını ortaya çıkarmaktır.

Yürürlükte olan Bankalar Tekdüzen Hesap Planı 10 gruptan oluşmaktadır.

0 DÖNER DEĞERLER

1 KREDİLER

2 BAĞLI DEĞERLER VE DİĞER AKTİFLER

3 MEVDUAT VE DİĞER PASİFLER

- 4 ÖZ KAYNAKLAR
- 5 FAİZ GELİRLERİ
- 6 FAİZ GİDERLERİ
- 7 FAİZ DIŞI GELİRLER
- 8 FAİZ DIŞI GİDERLER
- 9 NAZİM HESAPLAR

Bu grupta yer alan 0-4 grupları bilanço unsurlarına, 5-8 grupları geliri oluşturan unsurlara, 9. grup ise Nazım hesaplara aittir.

Bankalar Tekdüzen Hesap Planı üzerine görüşlerim aşağıda bu sıra dahilinde açıklanacaktır.

BANKALAR TEKDÜZEN HESAP PLANI ÜZERİNE BAZI GÖRÜŞLER

1. Hesap planının çerçevesini oluşturan bu gruplara bakıldığında aktifin kendi içinde, pasifin kendi içinde hangi kıstasa göre bölümlendiğini görmek olanaklı değildir. Hesap planında hesapların sıralanmasında temel alınan esas, ait oldukları aktif veya pasif unsurun niteliğidir. Kastedilen nitelik ise “Süreklilik”, “Dönemsellik” kavramlarına ve “işletme ana faaliyeti ile ilgililik” durumuna göre açıklığa kavuşur. Daha açık bir ifade ile hesap planında bilanço unsurlarına ait hesaplardan varlıklara ait olanlar ilgili varlığın kısaca (ileride geniş olarak açıklanacaktır) bir dönem (12 ay yada normal faaliyet döneminden hangisi uzun ise) içinde paraya çevrilip çevrilemeyeceğinin; yabancı kaynaklara ait olanlar ise ilgili borcun bir dönem içinde ödenip ödenmeyecek olmalarının beklenmesine göre nitelendirilir ve gruplandırılır. Oysa aşağıda detaylı olarak incelendiğinde görüleceği gibi sözkonusu planda böyle bir kıstasın dikkate alınmadığı fakat dikkate alınmışçasına bazı grupların isimlendirildiği görülmektedir.

Kuramsal olarak aktifler dönen varlıklar ve dönen olmayan (günümüzdeki yerleşmiş ifadesi ile duran) varlıklar olarak önce iki alt gruba ayrılır.

Muhasebe kuramına göre dönen varlıklar para ve bir dönem içinde paraya çevrilmesi, satılması, tüketilmesi beklenen varlıklardır. Bir dönem içinde diğer bir dönen varlığa dönmesi beklenen varlıklar da dönen varlık niteliğini taşır.

Dönen olmayan varlıkları tek bir tanımında açıklamak olanaklı değildir. Bu bakımdan bu grubu ancak dönen varlıkların dışında kalan varlıklar olarak açıklamak doğru olur.

Ayrıca dönen varlıklar ana faaliyet ile ilgili varlıklardır. Dönen olmayan varlıklar ise kendi içlerinde, ana faaliyetle direkt ilgili olup olmamalarına göre farklılık gösterirler. Plan'da böyle bir ayırım da görülmektedir.

Öte yandan ileride üzerinde duracağımız ifadesi ile “**3 MEVDUAT VE DİĞER PASİFLER**” şeklinde belirlenen yabancı kaynakların kısa vadeli ya da uzun vadeli olmaları sadece büyük defter düzeyinde yapılmış, dolayısıyla bilançoda bu ayırımı temel alan alt grupların gösterilmesine yer verilmemiştir.

2. Plan'da mevcut “**0 DÖNER DEĞERLER** (bu terim günümüzde **dönen değerler** olarak yerleşmiştir.) grubu, istenen temel kıstasa göre gerçekleşen bir gruplamaya uyulduğu görüntüsünü vermekte ise de, kapsadığı unsurlar incelendiğinde dönen değerler niteliğini taşıyan unsurların ancak bir kısmına bu grupta yer verildiği, bu niteliği taşıyan bazı unsurların grubun dışında bırakıldığı görülmektedir. Oysa dönen varlık tanımında geçen özelliklere sahip olan her varlık dönen varlıktır ve dönen varlık grubunun içinde yer alması gerekir. Planda **0 DÖNER DEĞERLER** grubuna giren büyük defter hesapları şunlardır:

- 010 KASA
- 011 EFEKTİF DEPOSU
- 012 YOLDAKİ PARALAR – T.P
- 013 YOLDAKİ PARALAR -Y.P
- 016 VADESİ GELMİŞ MENKUL DEĞERLER -T.P
- 017 VADESİ GELMİŞ MENKUL DEĞERLER -Y.P
- 019 ALTIN DEPOSU
- 020 T.C MERKEZ BANKASI-T.P
- 021 T.C MERKEZ BANKASI-Y.P
- 022 YURT İÇİ BANKALAR -T.P
- 023 YURT İÇİ BANKALAR -Y.P
- 024 YURT DIŞI BANKALAR -T.P
- 025 YURT DIŞI BANKALAR- Y.P
- 026 YURT DIŞI MERKEZ VE ŞUBELER-T.P

- 027 YURT DIŞI MERKEZ VE ŞUBELER-Y.P
028 ÖZEL FİNAN KURUMLARI -T.P
029 ÖZEL FİNAN KURUMLARI-Y.P
030 MENKUL DEĞERLER CÜZDANI -T.P
031 MENKUL DEĞERLER CÜZDANI -Y.P
032 MENKUL DEĞERLER DEĞER AZALMA KARŞILIĞI (-) T.P
033 MENKUL DEĞERLER DEĞER AZALMA KARŞILIĞI (-) Y.P
040 BANKALAR PARA PİYASASI İŞLEMLERİ -T.P
041 BANKALAR PARA PİYASASI İŞLEMLERİ -Y.P

Bankacılık açısından kendine özgü ifade edeceği anlam ve sahip olduğu önem açısından yukarıda görüldüğü gibi aslında para ve para eŐiti değerlerle menkul değerlerden oluŐan kendine özgü bir grup yapmak mümkündür ve böyle bir grublama tenkit edilmemelidir. Ancak bu grubun adı “DÖNEN DEĞERLER” olamaz. **Grup adının dönen değerler olabilmesi için kuramdaki dönen değerler niteliğini taşıyan tüm unsurları kapsamaması gerekir.** Bu gruba “Emre Hazır Değerler + Menkul Değerler” ya da grubun bankacılık açısından özelliğini ifade edecek uygun bir ad verilebilirdi.

Ayrıca döner değerler içinde 020 - 027 büyük defter hesaplarında T.C Merkez Bankası ile yurtiçi, yurtdiŐı bankalar ve yurtdiŐı merkez ve Őubelerdeki **vadeli** ve **vadesiz** mevduatın aynı büyük defter hesabı içinde toplandığı görülmektedir. Burada vade uzunluğunun sınırının dikkate alınmamıŐ olması, vadeli mevduatın, istendiğinde vadesinin bozulabileceği görüŐü paralelinde dönen değerlere alındığı izlenimini ortaya çıkarmaktadır. Aksi takdirde bu hesapların yeri dönen değerler grubu olmayacaktır.

024 - 027 kodlu hesaplarda görünen “Serbest Olmayan Hesap” içeriği Bankalar Tekdüzen Hesap Planı İzahnamesi’nde (TL ya da döviz olarak) mevcutların “herhangi bir Şekilde teminata verilmesi, bloke edilmesi ve vade haricinde bankanın tamamen serbest tasarrufta bulunma durumuna göre serbest veya serbest olmayan hesaplarda izlenir” genel açıklaması ile birlikte ele alındığı taktirde gerek bloke para olmaları itibariyle gerekse içerinde uzun vadeli olabileceklerin aynı büyük defter hesabının alt hesapları içinde gösterilmesi, dolaylı Şöyle emre hazır değerler olarak algıladığımız **DÖNER DEĞERLER** grubu içine katılmaları gösterilmeleri hatalıdır. “**0 DÖNER DEĞERLER**” grubunun diŐında kalan iki aktif grup incelendiğinde de kurama uymayan hususların varlığı görülmektedir. Örneğin “**1 Krediler**”

grubunun dönen ve dönen olmayan nitelikteki alacakları aynı grup içinde kapsaması, “**2 BAĞLI DEĞERLER VE DİĞER AKTİFLER**” grubunda da çoğunluğu teşkil eden dönen olmayan unsurlar yanında dönen unsurlara da yer verilmiş olması gibi.

3. “040 BANKALAR ARASI PARA PİYASASI İŞLEMLERİ” hesabı için İzahname’de “Bankanın, T.C. Merkez Bankası aracılığıyla diğer bankalara verdiği Türk Parası borç tutarları bu hesapta izlenir” açıklaması yer almaktadır.

Gene Plan’da mevcut “**328 BANKALAR ARASI PARA PİYASASINDAN ALINAN BORÇLAR**” hesabı için İzahname’de “Bankanın, T.C. Merkez Bankası aracılığıyla diğer bankalardan aldığı Türk Parası borçlar bu hesapta izlenir” açıklaması yer almaktadır.

040 kodlu hesabı daha iyi anlatabilmek için bu hesabın isminin işlemin karşısını içeren 328 kodlu hesabın açık ifadesi paralelinde “**040 BANKALAR ARASI PARA PİYASASINDAN ALACAKLAR**” şeklinde yada “**040 BANKALAR ARASI PARA PİYASASINA VERİLEN BOÇLAR**” değiştirilmesinin uygun olacağı görüşümdedir.

4. Planda “1 KREDİLER” grubunun bankanın müşterilerine açtığı çeşitli kredilerden doğan toplam alacaklarını kapsadığı görülmektedir. Alacakların vadeye göre ayrımı büyük defter hesapları düzeyinde yapılmıştır. Bu yaklaşım bir dönemde tahsil edilecek kredilerin “**0 DÖNER DEĞERLER**” grubunun dışında kalmasına neden olmuş, bu açıdan bakılınca da dönen değerler gerçek anlamı ile ele alındığında gerçek tutarı göstermekten uzak kalmıştır.

5. “2 BAĞLI DEĞERLER VE DİĞER AKTİFLER” ifadesinde bağlı değerler tanımı yapılmadığından hangi özelliklere sahip unsurların bağlı değer, hangilerinin diğer aktif sayılacağı anlaşılmamaktadır. Kuramda da bağlı değer olarak tanımlanan bir aktif grup yoktur. Plan’ da bu grubun içerdiği Büyük Defter Hesapları şunlardır:

202 FİNANSAL KİRALAMA İŞLEMİNDEN ALACAKLAR-T.P

203 FİNANSAL KİRALAMA İŞLEMİNDEN ALACAKLAR-Y.P

204 KAZANILMAMIŞ FİNANSAL KİRALAMA GELİRLERİ (-) -T.P

- 205 KAZANILMAMIŞ FİNANSAL KİRALAMA GELİRLERİ (-) -Y.P
210 MEVDUAT MUNZAM KARŞILIKLARI -T.P
211 MEVDUAT MUNZAM KARŞILIKLARI -Y.P
220 KREDİ FAİZLERİ VE GELİRLERİ TAHAKKUK VE REESKONTLARI-T.P
221 KREDİ FAİZLERİ VE GELİRLERİ TAHAKKUK VE REESKONTLARI- Y.P
222 DİĞER FAİZ VE GELİR REESKONTLARI -T.P
223 DİĞER FAİZ VE GELİR REESKONTLARI -Y.P
230 KANUNİ YEDEK AKÇELER KARŞILIĞI DEVLET TAHVİLİ HESABI
240 İŞTİRAKLERİMİZ -T.P
241 İŞTİRAKLERİMİZ -Y.P
242 BAĞLI ORTAKLIKLAR -T.P
243 BAĞLI ORTAKLIKLAR -Y.P
244 BAĞLI MENKUL DEĞERLER -T.P
245 BAĞLI MENKUL DEĞERLER -Y.P
246 İŞTİRAKLER, BAĞLI ORTAKLIKLAR VE BAĞLI MENKUL DEĞERLER DEĞER AZALMA KARŞILIKLARI (-) -T.P
247 İŞTİRAKLER, BAĞLI ORTAKLIKLAR VE BAĞLI MENKUL DEĞERLER DEĞER AZALMA KARŞILIKLARI (-) -Y.P
250 MENKULLER -T.P
251 MENKULLER -Y.P
252 GAYRİ MENKULLER- T.P
253 GAYRİ MENKULLER- Y.P
254 ÖZEL MALİYET BEDELLERİ -T.P
256 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR-T.P
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR-Y.P
258 ŞEREFİYE VE AKTİFLEŞTİRİLMİŞ GİDERLER -T.P
260 PEŞİN ÖDENMİŞ VERGİLER
270 AYNİYAT MEVCUDU -T.P
274 TAHSİLİ ŞÜPHELİ ÜCRET, KOMİSYON VE DİĞER ALACAKLAR-T.P
275 TAHSİLİ ŞÜPHELİ ÜCRET, KOMİSYON VE DİĞER ALACAKLAR-Y.P
276 TAHSİLİ ŞÜPHELİ ÜCRET, KOMİSYON VE DİĞER ALACAKLAR KARŞILIĞI -T.P

- 277 TAHSİLİ ŞÜPHELİ ÜCRET, KOMİSYON VE DİĞER
ALACAKLAR KARŞILIĞI -Y.P
278 MUHTELİF ALACAKLAR -T.P
279 MUHTELİF ALACAKLAR -Y.P
280 BORÇLU GEÇİCİ HESAPLAR -T.P
281 BORÇLU GEÇİCİ HESAPLAR -Y.P
282 BÖLGELER VEYA İŞLETMELER CARİ HESABI -T.P
284 ALTIN ALIM-SATIM HESABI -T.P
285 ALTIN VAZİYETİ -Y.P
290 ŞUBELER CARİ HESABI -T.P
291 ŞUBELER CARİ HESABI -Y.P
292 EFEKTİF ALIM / SATIM HESABI-T.P
293 EFEKTİF VAZİYETİ-Y.P
294 DÖVİZ ALIM / SATIM HESABI-T.P
295 DÖVİZ VAZİYETİ -Y.P
296 ÖZEL GÖREV HESAPLARI -T.P
297 ÖZEL GÖREV HESAPLARI -Y.P
298 ELDEN ÇIKARILACAK KIYMETLER -T.P

Yukarıdaki hesap dökümüne göre bu grubun içeriğini “**1 KREDİLER**” grubu kapsamı dışında kalan alacaklarla (vade ayrımı yapılmadan) günümüzdeki yerleşmiş yaklaşıma göre **duran varlık** niteliğindeki unsurlara ait hesapların oluşturduğu görülmektedir.

Bu durumda “Bağlı Değerler” ifadesi “Duran Varlıklar” teriminin yerine kullanılmış olmaktadır. Bu varsayımdan hareketle “DİĞER AKTİFLER”in bir unsuru olarak gördüğüm alacak kalemlerinde gene vade gözetilmemiştir. Örneğin “**FİNANSAL KİRA İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR**” hesabı bir dönem içinde tahsil edilecek olan alacakları gösterdiği ve hesap kalanı önemli büyüklüğe ulaştığı taktirde dönen değerleri konu alan analizlerin yanlış sonuç vereceği tabiidir.

6. “**210 MEVDUAT MUNZAM KARŞILIKLARI**” hesabı İzahname’ye göre “1211 sayılı T.C. Merkez Bankası Kanunu’nun 40. maddesi uyarınca anılan banka tarafından belirlenen esas ve oranlar dahilinde, bankalar tarafından kabul edilen mevduat tutarı üzerinden hesaplanarak T.C. Merkez Bankası’ndaki özel bloke bir hesaba yatırılan tutarların izlendiği hesaptır.” Burada söz konusu olan T.C. Merkez Bankası’nın yatırılan

tutarlarının kullanımı bir amaca bağlanmış bir aktif niteliği taşıdığına dikkat edilmelidir. Bu özelliği taşıyan aktiflere kuramda **Fon** denir. “Karşılık” terimi ise negatif aktif bir düzenleyici hesabı ya da pasif niteliğe sahip “Yedek Niteliğindeki Karşılığı” veya “Gider Karşılıklarını (Tahmini Borçları)” anlatmak için kullanılır. Bu nedenle bu hesap isminde “Karşılık” sözcüğünün bu şekilde kullanılması yanlıştır. Uygun bir ifade “**210 MEVDUAT MUNZAM KARŞILIKLARI FONU**” şeklinde olabilirdi. “**230 KANUNİ YEDEK AKÇE KARŞILIĞI TAHVİLİ**” hesabı ile de ilişki kurularsa bu hesabın da aynı şekilde “**230 KANUNİ YEDEK AKÇE KARŞILIĞI FONLAR – DEVLET TAHVİLLERİ**” şeklinde ifadesi uygun olur ve aynı karakterdeki iki aktif unsura ait hesapların isimlendirilmesinde benzerlik sağlanmış olur.

Çünkü Bankaların 3182 sayılı Bankalar Kanunu’nun 31/1 maddesine göre ödenmiş sermayeleri tutarına ulaşıncaya kadar yıllık net karlarından %5 oranında muhtemel zararlar karşılığı olarak T.T.K. 466, 467 ve özel kanunlarına göre ayırdıkları yedek akçeleri yıllık bilançolarının genel kurullarınca onaylanmasını izleyen 15 gün içinde kanuni karşılık olarak T.C. Merkez Bankası nezdindeki hazine adına açılmış özel bir hesaba yapacakları yatırımlar bu hesapta izlenir. Dolayısıyla T.C. Merkez Bankası’na bu amaçla yatırılan paralar muhasebe dili ile bir **fondur**.

7. “220 – 223 kodlu hesapların adlarına, bir aktif unsur olduklarını açıkça ortaya koyacak şekilde **alacaklar** sözcüğünün eklenmesini uygun görmekteyim. Örneğin,

220 KREDİ FAİZLERİ VE GELİRLERİ TAHAKKUK VE REESKONLARINDAN ALACAKLAR

220 00 Tahakkuk Eden Faiz Alacakları (Faiz Tahakkuklarından Alacaklar)

8. “**250 MENKULLER**” hesabı için İzahname’de “Bankaların faaliyetlerini sürdürebilmek için aldıkları, süreleri bir yıldan fazla olan kasalar, büro makineleri, mobilya, mefruşat, nakil vasıtaları ve diğer menkul eşya ile bankalar lehine doğmuş kullanma hakları Vergi Usul Kanunu’na göre yapılacak yeniden değerlendirme sonucu menkullerimizde doğan değer artışları ve bankaca alımı yapılmış ancak henüz kullanımı için dağıtımı yapılmamış stok menkullerin kaydına mahsus aktif nitelikli bir hesaptır” açıklaması mevcuttur.

Bu şekilde açıklanmış olan 250 Menkuller hesabının Plan'da yer alan yardımcı hesapları şunlardır:

250 MENKULLER

- 250 00 KASALAR
- 250 01 BÜRO MAKİNELERİ
- 250 02 MOBİLYA VE MEFRUŞAT
- 250 03 NAKİL VASITALARI
- 250 04 DİĞER MENKULLER
- 250 05 STOK MENKULLER

İlk dört sırada yer alan yardımcı hesaplar demirbaş eşya ve nakil vasıtaları diye de ifade edebileceğimiz maddi duran varlık türlerine ait alt hesaplardır ve **250 MENKULLER** hesabı ile uyumludur.

Ancak izahname'de geçen **bankalar lehine doğmuş kullanma haklarını** içerdiğini varsaydığım **DİĞER MENKULLER**'in (bu hakları içeren büyüklüğü açısından) maddi duran varlıklar içinde gösterilmesi hatalıdır. Bunlar maddi olmayan duran varlık niteliğini taşır, örneğin bunlar duruma göre **"258 AKTİFLEŞTİRİLMİŞ GİDERLER"** hesabının bir yardımcı hesabında toplanabilir. Diğer taraftan Stok Menkullerin faaliyette kullanılmakta olmamaları, böylece Maddi Duran Varlık olmanın önemli bir kriterine sahip olmamaları onların Maddi Duran Varlıkların dışında izlenmesi gereğini ortaya koyar. Bu bakımdan Maddi Duran Varlık niteliğini taşıyan ve taşımayan unsurların aynı büyük defter hesabında toplanması hatalıdır.

Kaldı ki "Topluluk (AT) Bankacılığının Yapısal Özellikleri" belirlenirken Topluluk Üyesi ülkelerde bankacılık sektörü için uygulanan ortak rasyolar arasında "Sabit Aktif Rasyoları"¹ yer verilmektedir.

9. "2 BAĞLI DEĞERLER VE DİĞER AKTİFLER" grubunun büyük defter düzeyinde izlenecek bir unsuru olan **"252 GAYRİ MENKUL KIYMETLER"** hesabı İzahname'ye göre "bankaların faaliyetlerini sürdürmek amacıyla satın aldıkları binalarla, aynı amaç için satın aldıkları arsalar ve araziler ile bunlar üzerindeki inşa halindeki binalar için yatırdıkları paraların ve özel kanunların verdiği yetkiye dayanılarak inşaat ve ticaret veya

---

^{1 1} TÜSİAD, **AT ve Türkiye'de Bankacılık – Uyumla İlgili Sorunlar**, İstanbul Aralık 1988, Yayın no Tüsiad T/88.12.120.

işletmecilik amacıyla edinilen gayri menkul maliyet bedelleri ile VUK'nun 3094 sayılı Kanun'la değişik geçici 11. maddesi gereğince gayri menkullerin yeniden değerlemeye tabi tutulması sonucu meydana gelen değer artışlarının kaydedildiği aktif nitelikli hesaptır.” Bu hesaba ait yardımcı hesaplara ve yukarıdaki açıklamaya bakıldığında bazı hususların gözardı edildiği görülmektedir:

252 GAYRİ MENKULLER

252 00 BANKANIN KULLANIMI İÇİN

252 01 DİĞER AMAÇLI GAYRİ MENKULLER

252 01 0 Özel Kanunlar Gereği Edinilen Gayri Menkuller (İnşaat ve Ticaret Amacıyla)

252 01 1 Özel Kanunlar Gereği Edinilen Gayri Menkuller (İşletmecilik Amacıyla)

252 04 İNŞA HALİNDEKİ BİNALAR

Plan'da Maddi Duran Varlık ayrımı yapılmamış olsa da 252 GAYRİ MENKULLER hesabı Maddi Duran Varlıklara ait bir hesaptır. O halde ancak Maddi Duran Varlık niteliğindeki unsurlara ait değişimleri izler.

Oysa 252 01 Diğer Amaçlı Gayri Menkuller yardımcı hesabında toplanan alt hesapların izlediği varlıklar kuramsal açıdan, ana faaliyetle olmamaları nedeni ile Maddi Duran Varlık niteliğine sahip değildir. Ancak yatırım olarak nitelendirilmesi gereken bu kalemi maddi duran varlıklara katanlar da vardır.

252 04 İnşa Halindeki Binalar'ın henüz kullanılmaya başlanmamış olmaları nedeniyle tartışmasız 252 GAYRİ MENKULLER büyük defter hesabından çıkarılması, Plan'da Diğer Aktiflerin bir unsuru olarak yer alması gerekir.

Maddi duran varlık olmayan unsurların bu gruba dahil edilmesi de 250 MENKULLER hesabı için ileri sürülen sakıncalara sahiptir.

10. “256 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR” hesabı ile “258 AKTİFLEŞTİRİLMİŞ GİDERLER” hesabının Plan'da sırasının değiştirilmesi gereği görüşümdedir. Çünkü 256 Birikmiş Amortismanlar hesabının yardımcı hesapları arasında “256 05 İlk Tesis ve Taazzuv Giderleri

Birikmiş Amortismanı” hesabına yer verildiği görülmektedir. Oysa aktif düzenleyici bir hesap olan bu hesabın düzenlediği ilgili ana hesap, 258 AKTİFLEŞTİRİLMİŞ GİDERLER” hesabı Plan’daki sıralamada bu hesaptan sonra gelmektedir. Bu durumda mevcut sıralamaya bağlı kalındığı takdirde bilanço gösterilişinde yanlışlık olur.

11. Bilindiği gibi peşin ödenmiş giderler “Gelecek Aylara Ait Giderler” ve “Gelecek Yıllara Ait Giderler” olmak üzere dönen değerler veya dönen olmayan değerlerin bir unsurunu oluşturur. Plan’da böyle bir ayırım yoktur. Ayrıca peşin ödeme karşılığında aktifleştirme iki kritere göre yapılır.

- a) Kullanım ya da tüketim yolu ile belirli tanı veya
- b) Zamanın geçmesi

İleride elde edilecek yararlar için yapılan harcamalar, faydanın tükenmesinde hangi kriter geçerli olursa olsun “Peşin Ödenmiş Gider” doğurur.

Kuramda böyle olmasına rağmen Plan’da kullanmaya bağlı olanlar kendilerine öz bir isim altında, “270 AYNIYAT MEVCUDU” hesabında toplanırken, zamana dayalı olanlar “280 BORÇLU GEÇİCİ HESAPLAR” grubunun bir yardımcı hesabı olarak yer almaktadır. İki ayrı karakterdeki peşin ödenmiş gider ayrı büyük defter hesaplarında toplanabilir. Ancak birinin bir asfî hesapta izlenmesine karşılık diğerinin geçici hesapta izlenmesine anlam vermek zordur.

Geçici hesaplar işlemlerin tamamlanması safhalarını kapsarlar. Bir işlemin tamamlanması kısa süreli safhalardan geçiyorsa işlemin tamamlanmasında kayıt alacak ilgili hesaba kayıt yapılıncaya kadar geçen süre için kullanılan hesaplardır. Diğer bir deyişle kat’i sonucun oluşumunun bir safhasını gösterirler, bu nedenle geçici karakterdedirler. İşlemin tamamlanması ile fonksiyonları biter, “280 04 Dekontu Beklenen Muameleler” hesabı gibi.

Oysa peşin ödenmiş giderler bir yıl içinde faydaları tükenen aktiflerdir. Ayniyat Mevcudu hesabı için nasıl geçicilik düşünülüyorsa:

- “280 01 0 Kiralar
- 280 01 1 Sigorta Masrafları
- 280 01 9 Diğer”

şeklinde bir içeriğe sahip olan “**280 01 PEŞİN ÖDENMİŞ GİDERLER**” hesabı için görüş aynı olmalıdır.

Bu durum Plan’da hesapların her yönü ile değerlendirilip, niteliklerinin saptanması sonucu gruplamaya gidilmesine ilke olarak önem verilmemiş olmanın sonucu olabilir.

12. “**278 MUHTELİF ALACAKLAR**” hesabı İzahnameye göre “Bankamıza kredi işlemleri dışında diğer çeşitli işlem ve ilişkilerden dolayı borçlu duruma düşen, ancak Bankamız nezdinde cari hesabı bulunmayan kişi ve kuruluşların kısa bir zamanda tasfiye edilmesi gereken borçlarının takip edildiği aktif nitelikli bir hesaptır. Tasfiyeleri uzun zamana bağlı alacaklar bu hesapta izlenemezler.” Tasfiyeleri uzun zaman alan bu tür alacakların hangi hesapta toplanacağı hakkında bir açıklama yoktur. Oysa 2 grubu çoğunlukla dönen olmayan varlıkları göstermektedir.

13. “**298 ELDEN ÇIKARILACAK KIYMETLER**” hesabı İzahname’ye göre “Bankaların alacaklarından dolayı edinmek zorunda kaldığı ticari emtia ve gayri menkullerle, ihtisas bankalarınca özel kanunlarına göre satılmak amacı ile inşa ettirilen gayri menkullerin kaydedildiği aktif nitelikli bir hesaptır. Bu içerik ile “**252 GAYRİ MENKULLER**” hesabının bir alt hesabı olan 252010 Özel Kanunlar Gereği Edinilen Gayri Menkuller (İnşaat ve Ticaret Amacı ile) hesabının kapsamı arasındaki nüansı (varsa) anlamak kolay değildir.

14. “**3 MEVDUAT VE DİĞER PASİFLER**”. Bilindiği gibi, **VARLIKLAR = BORÇLAR + SERMAYE** temel eşitliğinin birinci tarafına **AKTİF**’ler, ikinci tarafına **PASİF**’ler de denilmektedir. Bu durumda pasifler deyince karma olarak yabancı kaynak ve öz kaynak anlaşılır. Mevduat bir yabancı kaynak unsurudur. Ancak, “Mevduat ve Diğer Pasifler” şeklinde ifade edilen grup ismindeki “Diğer Pasifler” ile Yabancı Kaynakların mı, yoksa Öz Kaynakların mı kastedildiği anlaşılammaktadır. Oysa, aynı nitelikte olan Yabancı kaynak ve Öz Kaynak unsurları aynı grup içinde gösterilemez. Dolayısıyla böyle bir ifadenin kullanılması yanlıştır.

15. “**342 YURT İÇİ BANKALARDAN KULLANILAN KREDİLER**” “**348 YURT DIŞI BANKALARDAN KULLANILAN KREDİLER**” büyük defter hesaplarında kısa, orta ve uzun vadeli krediler toplanmaktadır. Bu da yukarıda belirtildiği gibi bilançoju okuyarak karara

varacak ilgili tarafların, özellikle likidite oranları (cari oran) ve borç ödeme gücünü sağlıklı olarak hesaplamalarına imkan vermez.

16. “350 KARŞILIKLAR” hesabının Plan’da yer alan yardımcı hesapları şunlardır:

- 350 00 KREDİLER SERBEST KARŞILIĞI
- 350 01 KIDEM TAZMİNATI KARŞILIĞI
- 350 02 BANKA SOSYAL YARDIM SANDIĞI VARLIK AÇIKLARI KARŞILIĞI
- 350 03 SABİT KIYMET YENİLEME FONU KARŞILIĞI

Bu yardımcı hesapların kayda aldıkları işlemleri ve kayıtlamanın zamanını dikkate aldığımız takdirde bu hesapların aynı büyük defter hesabında toplanamayacağı ortaya çıkar. Şöyle ki,

350 00 Krediler Serbest Karşılığı: Bu hesap 3182 sayılı Bankalar Kanunu 32/3 göre, bankaların Bakanlar Kurulu kararı uyarınca Türk Parası Krediler üzerinden ayırmak zorunda oldukları Türk Parası Serbest Karşılıklarının izlendiği pasif nitelikli (aşlında ifade yanlışdır, pasif nitelikli değil negatif aktif nitelikli denilmesi gerekir) bir hesaptır.

350 01 Kıdem Tazminatı Karşılığı: İzahname’ye göre bu hesap “Bankanın çalıştırdığı elemanların ..... toplam kıdem tazminatı için dönemsel olarak ayırması gereken karşılığın izlendiği pasif nitelikte bir hesaptır.”

350 02 Banka Sosyal Yardım Sandığı Varlık Açıkları Karşılığı: İzahname’ye göre bu hesap “Bankanın elemanlarına emeklilik yıllarına ödeme yapabilmek için oluşturduğu sosyal yardım sandığı mali tablolarında ortaya çıkan varlık açıkları için ayırdığı karşılığın izlendiği pasif nitelikte bir hesaptır.”

350 03 Sabit Kıymet Yenileme Fonu Karşılığı: İzahname’ye göre bu hesap “Bankanın sabit kıymetlerinin satışından elde ettiği karları VUK’a göre bankanın ihtiyacı doğrultusunda yeni sabit kıymet alımı için kaydettiği pasif nitelikte bir hesaptır.”

Krediler Serbest Karşılığı, Krediler Özel Karşılığı ile aynı niteliği taşımakta ancak, hesaplanma şartları farklı olmaktadır. Her iki başlık altındaki karşılık da aynı kanunun aynı maddesine göre hükme bağlanmıştır. Bu nedenle 350 00 Krediler Serbest Karşılığı hesabı, **350 KARŞILIKLAR** hesabının ifade ettiği gibi bir borcu değil negatif bir aktifi gösterir ve **karın tespitinden önce tahsil edilemeyecek kredilerin doğurduğu gideri** kayda almak amacıyla yapılan bir kayıt sonucu alacaklandırılır. Bu bakımdan 350 00 Krediler Serbest Karşılığının, sadece yabancı kaynakları ifade etmesi gereken “**3 MEVDUAT VE DİĞER PASİFLER**” grubunda gösterilmesi anlamsız ve yanlıştır. Öte yandan bu hesabın, hesap karakteri açısından aynı olan

- 032 MENKUL DEĞERLER DEĞER AZALMA KARŞILIĞI
- 180 KREDİLER ÖZEL KARŞILIĞI
- 246 İŞTİRAKLER, BAĞLI ORTAKLIKLAR VE BAĞLI MENKUL DEĞERLER DEĞER AZALMA KARŞILIĞI
- 256 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR TAHSİLİ ŞÜPHELİ ÜCRET, KOMİSYON VE DİĞER ALACAKLAR KARŞILIĞI

hesaplarından ayrı düşünülmesi ve dolayısıyla ayrı bilanço kaleminde gösterilmesinin nedenini anlamak zordur.

Kıdem Tazminatı Karşılığı, ileride ödenecek kıdem tazminatının içinde bulunulan yıla isabet eden kısmının dönemsellik kavramı gereğince kayda alınması için karın tespitinden önce gider kaydı sırasında ortaya çıkan bir hesaptır. Hesap, karşılık kelimesini taşımakla birlikte **tahmini bir borcu** ifade eder.

Banka Sosyal Yardım Varlık Açıkları Karşılığı, kardan ayrıldığı taktirde karın tespitinden sonra karın dağıtım aşamasında ortaya çıkan bir hesaptır. Bu durumda öz kaynak unsuru olmalıdır. Eğer ayrılan bu karşılık ileride muhtemel açıkları kapama düşüncesiyle değil karın tespitinden önce yapılan bir kayıtla ortaya çıkıyorsa bir borcu ifade eder.

Sabit Kıymet Yenileme Fonu Karşılığı, gerekçesinde de ifade edildiği gibi sabit kıymetlerin satışından elde edilen karların belli bir amaca yönelik olarak bankanın ihtiyacı doğrultusunda yeni bir duran varlık alımında kullanmak üzere elde tutulmasını ifade eder ve öz kaynakların bir unsurudur.

Yaptığımız bu açıklamaları dikkate aldığımızda negatif aktif, borç, öz kaynak niteliği taşıyan bu yardımcı hesapların tek bir yabancı kaynak

hesabında toplandığı görülmektedir. Bu hatalı bir tutumdur. Özellikle analiz açısından yanlış bilgiler verir.

17. Karşılıklar teriminin öz kaynak, yabancı kaynak, negatif aktifi ifade de kullanılmasının neden olduğu yanlışlar yanında **fon** terimi ile de karıştırıldığı görülmektedir.

Bir aktif hesap olan (önceden incelediğimiz) “210 MEVDUAT MUNZAM KARŞILIKLARI” ve TDHP’nda da yer alan, aslında bir öz kaynak unsuru olması nedeni ile pasife ait bir hesap olan “Özel Fonlar” hesaplarındaki yanlış kullanışlar bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Benzer olarak “**384 FONLAR**” hesabının ya “**384 BANKAMIZA TAHSİS EDİLEN FONLAR**” ya da “**384 FONLARA BORÇLAR**” veya benzeri şekilde bir pasif unsuru çağrıştıracak tarzda değiştirilmesi gerekir. Örneğin 342 ve 348 kodlu hesaplarda benzer durumlar söz konusu iken kullanılan ifade farklıdır ve doğru şekildedir:

342 YURT İÇİ BANKALARDAN KULLANILAN KREDİLER

348 YURT DIŞINDAN KULLANILAN KREDİLER

18. Muhasebe bir işletme dilidir; kendine öz anlamı olan sözcükleri, terimleri vardır. Karşılık sözcüğü de yukarıda ele aldığımız kullanışları ile birer **muhasebe terimidir**. Ancak karşılık sözcüğünün muhasebeye öz bu anlamları yanında bir de konuşma dilindeki anlamları vardır. İşte hesap planında karşılık sözcüğünün bu kullanılışına da çok sayıda rastlanmaktadır. Gerek **Karşılık teriminin** hatalı kullanımı gerekse **karşılık sözcüğünün** çok sayıda kullanımı karışıklıklara sebep olmaktadır:

388 FONLARDAN KULLANDIRILAN KREDİ KARŞILIKLARI (Bu hesabın ismi 384 kodlu hesap için önerilen isim değişikliğine paralel olarak değiştirilmelidir) hesabında olduğu gibi.

19. “**382 ÇIKARILAN MENKUL KIYMETLER**” hesabı İzahname’ye göre “Banka tarafından ihraç edilen ve üçüncü şahıslara satılan tahvillerin, bonoların ve Varlığa Dayalı Menkul Kıymetlerin kaydına özgü pasif nitelikli bir hesaptır.” Aslında bir borcu ifade eden bu kalem uzun vadeli borçlarla birlikte kısa vadeli borç haline veya ödenecek duruma gelen çıkarılan menkul kıymetleri de kapsamaktadır. Oysa bilançoda dönemsellik kavramı gereği uzun vadeli ve kısa vadeli borçların ayrı gösterilmesi gerekir. Bu bakımdan vadesine bir yıl kalan “Çıkarılan Menkul Kıymetler”in bu

hesaptan çıkarılıp kısa vadeli olduklarını gösteren bir hesaba örneğin “Tahvil Taksitleri” veya “Ödenecek Tahviller” gibi bir hesaba aktarılması uygun olur. Planda bu nitelikte hesap ya da hesaplar yoktur.

20. “204 KAZANILMAMIŞ KİRA GELİRLERİ” hesabı için İzahname’de “Bankalarca yapılan finansal kiralama işlemleri ile ilgili olarak finansal kiralama ve vergi mevzuatı uyarınca tutulması gereken muhasebe kayıtlarının, sadece dönem sonları mali tabloların düzenlenmesi esnasında finansal kiralama işlemlerinin muhasebe esaslarını düzenleyen 17 Nolu Uluslararası Muhasebe Standardı’nda belirtilen esaslara göre düzeltilmesini sağlamak amacıyla yapılacak geçici kayıtların tesis edileceği hesaptır” açıklaması mevcuttur. Bu ifadeye göre bu hesap, genelde alacakların net değerlerinin bulunması sırasında uygulanan reeskont işleminin bir gereğidir. Ancak **“392 ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR”** içinde yer alan

392 02 KAZANILMAMIŞ GELİRLER

392 02 0 İskonto ve İştirak Senetleri Reeskontu

hesabı da aynı karakterdeki işlemi kayda almakta olduğu halde Plan’daki yerinin farklı olmasını anlamak mümkün değildir. Bu hesap da 204 kodlu hesap gibi negatif aktif düzenleyici hesaptır ve aktifte (eksi) olarak yer almalıdır.

21. Plan’da “4 ÖZ KAYNAKLAR” içinde görülen **“440 BANKA SABİT KIYMET YENİDEN DEĞERLEME FONU”** hesabı İzahname’ye göre “VUK’nun 3094 sayılı Kanunla değişik 11. Maddesi gereğince yeniden değerlemeye tabi tutulan sabit kıymet net defter değerinde meydana gelen değer artışlarının kaydedildiği pasif nitelikli bir hesaptır.” Dolayısıyla bu hesap kalanı sermaye yedeğini ifade eder. Daha önce de belirtildiği gibi bir aktifli anlatan fon teriminin burada kullanılması yanlıştır.

Aynı hesap planında yer alan **“442 İŞTİRAKLER, BAĞLI ORTAKLIKLAR, SABİT KIYMET YENİDEN DEĞERLEME KARŞILIĞI”** hesabı İzahname’ye göre “VUK’nun 3094 sayılı Kanunla değişik 11. Maddesi gereğince Türk Parası iştirak ve kuruluşların yaptıkları yeniden değerlendirme sonucu bedelsiz hisse senedi vermeleri nedeniyle aktifte meydana gelen artışların karşılığının kaydedildiği pasif nitelikli bir hesaptır.” Aynı maddenin aynı maddesiyle hükme bağlanan 440 ve 442 kodlu hesapların

açıklamasında dikkatsizlikten doğduğuna inandığım bir fark vardır. Bu fark hesap isimlerine de yansımıştır.

Yeniden sırasında meydana gelen değer artışlarının işletme sahiplerine aidiyetini gösteren bu hesapların birbirinden farklı ifadesi anlamsızdır. Ayrıca her iki ifade tarzı da yanlıştır. Bu hesaplarda anlatılmak istenen işletme sahiplerinin haklarındaki artıştır. Bu da muhasebede sermaye üstesi ya da sermaye yedeği terimi ile ifade edilir. Bu nedenle

“440 SERMAYE YEDEĞİ - SABİT KIYMET YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞI

442 SERMAYE YEDEĞİ - İŞTİRAKLER, BAĞLI ORTAKLIKLAR, SABİT KIYMET YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞI”

şeklinde veya benzer olarak ifadeleri gerekir.

22. Plan’da sonuç hesapları içinde gösterilen “820 PROVİZYONLAR” hesabı bir gideri anlatmaktadır. Bu nedenle **ne gideri olduğunu** belirten açıklayıcı bir ifadenin kullanılması daha doğrudur. Örneğin

“820 01 KIDEM TAZMİNATI PROVİZYONU” yerine

“820 01 KIDEM TAZMİNATI GİDERİ”

hesabının kullanılması uygun olur, görüşümdedir. Çünkü incelendiğinde görülür ki bu hesapların kayıt almasına neden olan işlemler, değerlendirme karşılıklarının kullanıldığı işlemlerdir. Diğer bir deyişle dönem sonunda değerlendirme yapılırken dönemsel kavramı gereği varlıkların maliyetinden o döneme ait oldukları hesaplanan büyüklükteki azalmaların ilgili hesaptan direkt olarak düşülmesi yerine değişik nedenlerle negatif aktif düzenleyici hesapların kullanıldığı hesaplardır. Burada dikkat edilmesi gereken husus kayıta o düzenleyici hesabın kullanılması gereğinin ön planda olmaması, ortaya çıkan değer azalmasının gider olarak kayda alınmasıdır.